

GỐM SỨ VIỆT NAM

KHAI QUẬT Ở PHÒNG THÀNH CẢNG,
QUẢNG TÂY, TRUNG QUỐC

HÀ THỦ CƯỜNG*

* NCS, Viện Bảo tàng thành phố Phòng Thành Cảng, Quảng Tây, Trung Quốc

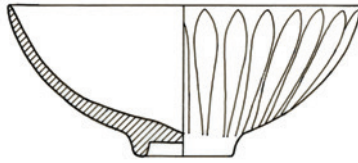
Bát men ngọc, lòng in khuôn hoa cúc.
Việt Nam, thời Trần, thế kỷ 13-14.
Sưu tập tư nhân.

I. BỐI CẢNH KHAI QUẬT

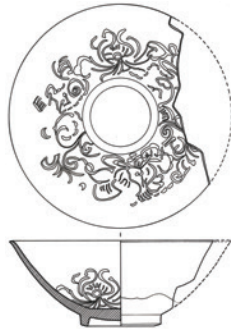
Từ năm 2016, rất nhiều đồ gốm sứ Việt Nam được phát hiện trong các cuộc điều tra khảo cổ học được thực hiện tại thành phố Phòng Thành Cảng, khu tự trị dân tộc Choang tỉnh Quảng Tây, Trung Quốc. Những món đồ gốm sứ này được tìm thấy lần đầu tiên và xuất hiện nhiều nhất trong di chỉ khu buôn bán Châu Vĩ (洲尾) trong thời gian gần đây. Ngoài ra còn một số ít cổ vật cũng được tìm thấy ở kênh đào Đàm Bồng (潭蓬).¹

Đồ gốm sứ Việt Nam được tìm thấy trong cuộc khai quật ở Phòng Thành Cảng ngày nay, thường được phát lộ cùng với đồ gốm sứ Trung Quốc, nhưng cũng chỉ chiếm 1 số lượng rất nhỏ, chủ yếu là gốm men ngọc, với một lượng nhỏ đồ gốm hoa lam, đồ gốm tráng men,... Phần lớn gốm men ngọc bắt chước theo các sản phẩm ở Long Tuyền và Diêu Châu, bao gồm đủ loại hình: bát, đĩa, chậu, lọ, chậu. Về tổng thể, những đồ gốm này có kết cấu lỏng lẻo, xương gốm màu trắng xám, đáy bên ngoài của một số đồ gốm tô son nâu. Các đồ vật này trong quá trình nung có dấu vết của các kĩ thuật nung chồng lên nhau như: kĩ thuật con kê, kĩ thuật ve lòng và xếp nung đơn chiếc. Các kĩ thuật trang trí bao gồm in hoa văn hoặc để trơn (không có hoa văn). Chúng chủ yếu được làm vào các thế kỉ 13-15 (phần lớn là trong các thế kỷ 14-15), một số có thể là vào các thế kỉ 16-17 hoặc thậm chí là muộn hơn. Để thuận tiện cho việc thảo luận và trao đổi, chúng tôi có giới thiệu tóm tắt một số di vật khai quật tiêu biểu như sau:

¹ Kênh đào Đàm Bồng nằm ở bán đảo Giang Sơn, thành phố Phòng Thành Cảng, khu tự trị dân tộc Choang Quảng Tây, Trung Quốc, là một con kênh biển được mở vào thời Đường Hàm Thông, một tuyến đường hàng hải quan trọng giữa Trung Quốc và An Nam trong một thời gian dài và cải thiện đáng kể việc lưu thông ở các vùng biển lân cận. Hiện đây là đơn vị bảo vệ di tích văn hóa trọng điểm ở khu tự trị dân tộc Choang Quảng Tây.

Di vật 18ZWH2-3: Bát men ngọc, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ.² Miệng mở rộng, lòng bát hình vòng cung xiên, có đế tròn. Xương gốm màu trắng xám, xốp, men lưu ly, bề mặt men lam pha vàng nhạt, có nhiều vết rạn nhỏ. Lòng bát để trơn, thân ngoài trang trí văn cánh hoa cúc. Thành ngoài chân đế được tráng men nhiều lớp, phần đáy và thành trong chân đế không tráng men, xương gốm màu trắng xám. Cao 5,4cm, đường kính là 12,5cm và đường kính chân đế là 3,5cm (xem Hình 1).

Di vật 2019ZWT3 ②-56: Bát men ngọc, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Miệng loe, lòng bát sâu hình vòng cung, đế tròn. Bát phủ men lưu ly, nước men ở đáy bát không đồng đều, bề mặt có màu vàng nhạt. Xương gốm màu trắng xám, tương đối xốp. Lòng trong bát ve lõng, in hình hoa cúc. Thân ngoài để trơn, đáy và chân đế không tráng men, có màu trắng xám. Chiều cao là 6,7cm, đường kính là 18,1cm và đường kính đáy là 6,4cm (xem Hình 2).

Di vật 18ZWC-31: Bát men ngọc, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Lòng xiên hình vòng cung, có đế dạng đĩa tròn nhỏ. Toàn thân phủ men lưu ly, nước men màu có chút ánh vàng nhạt, bề mặt tráng men sáng, bóng kính. Lòng bát trang trí họa tiết hoa cúc, có dấu vết 5 con kê, thành trong in họa tiết hoa lá. Thành ngoài trơn, thành ngoài chân đế được tráng men một phần, chân đế và đáy không phủ men. Chiều cao còn lại là 4,5cm, và đường kính đáy là 7cm (xem Hình 3).

Di vật 2019ZWT3 ②-30: Âu men ngọc, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Miệng khum, lòng sâu, đế tròn. Xương gốm màu trắng xám, tương đối xốp. Bên trong phủ men ngọc, lớp men có màu vàng lưu ly, bề mặt lớp men có nhiều vết rạn nhỏ, các lớp men không đều. Mặt trơn, đáy bên trong tráng men nhiều lớp, màu men sẫm dần, có dấu vết của 5 con kê. Thành ngoài tráng men gần hết, men chảy một phần tụ lại ở thành đế. Chân đế phẳng, hơi lõm bên trong, không tráng men, có họa tiết xoắn ốc và vết cắt. Chiều cao là 10,7cm, đường kính là 17,8cm và đường kính đáy là 9,6cm (xem Hình 4).

Di vật 18ZWT5 ②-3: Bát men trắng, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Miệng cắt khắc tạo hình cánh hoa, lòng sâu, đế tròn. Xương gốm màu trắng xám, men hoa lam, lớp men không đều, chỗ tráng men nhiều có màu xanh nhạt. Gần đáy bên trong có trang trí in hoa, đáy có dấu vết con kê. Thành ngoài trơn, không có hoa văn. Thành ngoài chân đế được tráng men một phần, thành dưới chân đế không phủ men. Thành trong chân đế và đáy tô son nâu. Chiều cao là 8cm và đường kính đáy là 6cm (xem Hình 5).

Di vật 2017ZW-3: Đĩa men trắng, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Miệng cắt khắc tạo hình bông hoa, lòng xiên, đế tròn. Xương gốm màu trắng xám, toàn thân tráng men trắng ngọc. Độ dày của lớp men không đồng đều, bề mặt men sáng và có nhiều vết rạn. Lòng đĩa có dấu chân kê 5 mẫu, thành bên trong in hoa mờ. Thành ngoài trơn, phần chân đế và đáy phía ngoài không tráng men. Đáy tô son nâu. Chiều cao là 3,3cm, đường kính là 14,9cm và đường kính đáy là 5,4cm (xem Hình 6).

Di vật 2019ZWT3 ①-73: Chậu hoa nâu, được khai quật tại khu giao thương Châu Vĩ. Miệng loe, cuộn vành, thân cong thu nhỏ về phía đáy, đáy rộng và phẳng. Xương gốm màu trắng xám, dày. Thành chậu được tráng men ngọc, lớp men có nhiều vết rạn. Mặt trong trơn, lòng chậu có vết tích của con kê. Phần xương lộ ra ở đáy ngoài không tráng men, tương đối phẳng. Thành ngoài được trang trí hoa nâu. Chiều cao của bình là 13cm, đường kính đáy còn lại là 8,8cm, độ dày đáy là 0,9cm (xem Hình 7).

² Khu giao thương Châu Vĩ nằm ở khu vực ven biển bán đảo Xí Sa, thành phố Phòng Thành Cảng, khu tự trị dân tộc Choang Quảng Tây, Trung Quốc. Dựa trên những phát hiện khảo cổ học những năm gần đây, tác giả cho rằng nó được hình thành vào cuối thời nhà Đường, thịnh vượng trong hai triều đại nhà Tống (đạt đến đỉnh cao vào thời Nam Tống đến nhà Nguyên), và suy tàn vào đầu thời nhà Minh, đến giữa thời Minh thì kết thúc. Ngoài các khu vực xung quanh Vịnh Bắc Bộ, các thương nhân từ Tây Nam Trung Quốc như Tứ Xuyên và các nước Đông Nam Á như Việt Nam cũng đến khu giao thương.

1. Di vật 18ZWH2:3

2. Di vật 2019ZWT3②:56

3. Di vật 18ZWC:31

4. Di vật 2019ZWT3②:30
Nguồn: Hà Thủ Cường